

GHEORGHE I. BRĂȚIANU ȘI PROBLEMATICA STRÂMTORILOR MĂRII NEGRE (1933-1944) – „FATALITATEA STRÂMTORILOR” –

Prof. univ. dr. Petre OTU

*Universitatea Națională de Știință și Tehnologie, Politehnica București;
Centrul Universitar Pitești; Președintele Comisiei Române de Istorie Militară
10.55535/GMR.2024.1.12*

The study analyses the position expressed between 1933 and 1944 by Gheorghe I. Brătianu regarding the Black Sea Straits Question. Through the works published during those years, he established himself as one of the greatest Romanian historians, his scientific interests focusing on the evolution of Romanians in the Middle Ages as well as on the role of the Black Sea in all international relations.

In this context, as a Professor at the University of Bucharest, between 1941-1943, he taught a course at the Faculty of Letters and Philosophy on The Black Sea Question, in which he extensively developed his concepts. They can be summarized in the phrase according to which Romania has faced the Pontus Euxinus "Straits fatalism" throughout its existence.

At the same time, as a politician and party leader, Gheorghe I. Brătianu opposed Nicolae Titulescu's policy of envisaging a mutual assistance treaty with the Soviet Union, a country that had not recognised the unification of Basarabia with Romania. As such, he criticized the position adopted by Romania at the Montreux Conference (22 June-21 July 1936), which modified the status of the Bosphorus and Dardanelles Straits, according to Moscow's interests. By the Convention signed on 20 July 1936, the access of non-littoral military ships was severely restricted.

Keywords: Black Sea; Bosphorus and Dardanelles Straits; Gheorghe I. Brătianu; Nicolae Titulescu; Montreux Convention;

Gheorghe I. Brătianu și problematica strâmtorilor Mării Negre (1933-1944)
– „Fatalitatea strâmtorilor” –

Problematika Strâmtorilor Mării Negre a preocupat îndelung istoriografia noastră mai veche și mai nouă. Aș aminti, cu titlul de exemplu, contribuțiile lui Constantin Diamandi (ANIC, dosar 29), Nicolae Iorga (1871-1940) (1915), Nicolae Dașcovici (1888-1969) (Studiu introductiv, 1937; 1937; 1943), precum și preocupările mai recente ale Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la Convenția de la Montreux¹.

În rândul istoricilor care au abordat chestiunea Strâmtorilor se regăsește, așa cum se cunoaște, și Gheorghe I. Brătianu, de la care s-au împlinit, în 2023, 125 de ani de la naștere și 70 de ani de la moarte, săvârșită în condiții dramatice la Sighet².

În cele ce urmează, ca semn al omagiului pentru acest mare savant al României, mă voi opri succint la contribuțiile sale referitoare la acest subiect atât de important pentru națiunea română. Considerațiile vor avea în vedere anii 1933-1944, perioada cea mai fertilă sub raport științific, deși Gheorghe I. Brătianu a desfășurat și o vie activitate politică, el fiind, între 1930 și 1938, și președintele Partidului Național Liberal (georgist) (Gruber, 2013).

Interesul pentru Marea Neagră și implicit pentru strâmtorile sale s-a născut de timpuriu, respectiv în cadrul studiilor doctorale de la Paris, când Gheorghe I. Brătianu a elaborat o teză privind activitatea comercială a genovezilor în Marea Neagră, susținută strălucit în 1929 (Brătianu, 2014)³. Ulterior, a publicat un însemnat număr de lucrări

Interesul pentru Marea Neagră și implicit pentru strâmtorile sale s-a născut de timpuriu, respectiv în cadrul studiilor doctorale de la Paris, când Gheorghe I. Brătianu a elaborat o teză privind activitatea comercială a genovezilor în Marea Neagră, susținută strălucit în 1929.

¹ A se vedea volumul *Marea Neagră de la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI* (2006). București: Editura Militară.

² Pentru împrejurările morții, a se vedea, între altele, Brătianu. M. Gh. (1997). *Gheorghe I. Brătianu – enigma morții sale*, în românește de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Șerban Papacostea și alte texte întregitoare și cu o addenda de Ion C. Brătianu. București: Fundația Academia Civică; *Gheorghe I. Brătianu în dosarele securității. Documente. Perioada domiciliului obligatoriu. Arestarea. Detenția. Moartea* (2006). Selecția documentelor, studiu introductiv, note și addenda Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, prefață acad. Dinu Giurescu. București: Editura Enciclopedică.

³ Brătianu, Gh. I. (2014). *Recherches sur le commerce Génois et les Vénitiennes dans la Mer Noire aux XIII-e-XIV-e siècles*. Editori: Victor Spinei și Ionel Căndea. București: Editura Academiei Române; Brăila, Muzeul Brăilei: Editura Istros. După cum mărturisea Constantin C. Giurescu, susținerea tezei la Sorbona a durat cinci ore. (Cf. Giurescu, Const. C., 2000. *Amintiri*, ediție îngrijită de Giurescu, D. C., București: Editura All, p. 135).

În cursul anului 1941, Gheorghe I. Brătianu, transferat de la Universitatea din Iași la cea din București, a inclus în programa analitică a Facultății de filosofie și litere un nou curs, intitulat „Chestiunea Mării Negre”, pe care l-a predat în anii 1941-1942 și 1942-1943, în total 51 de prelegeri.

pe aceeași problematică, reunite în volume distincte sau inserate în paginile unor periodice în țară și în străinătate. Totodată, problemele Mării Negre, regimul navigației în arealul pontic și problematica strâmtoarelor au fost analizate secvențial în diferite lucrări de mai mare sau mică întindere.

În cursul anului 1941, Gheorghe I. Brătianu, transferat de la Universitatea din Iași la cea din București, a inclus în programa analitică a Facultății de filosofie și litere un nou curs, intitulat *Chestiunea Mării Negre*, pe care l-a predat în anii 1941-1942 și 1942-1943, în total 51 de prelegeri. Perioada analizată este cuprinsă între 1484, anul în care Imperiul otoman cucerește cetățile Chilia și Cetatea Albă, până la declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, ceea ce arată, încă o dată, spiritul de sinteză al savantului, având în vedere durata lungă analizată.

În finalul cursului, el explică preferința pentru tratarea Mării Negre, preocupările sale continuând, cum se știe, cu marea sa lucrare: *La Mer Noire. Des origines à la conquête ottomane*, apărută mai întâi în străinătate și abia în 1988 în România, grație lui Victor Spinei (Brătianu, 1988).

Istoria românilor, subliniază savantul, a evoluat între două realități geografice și factori permanenți – muntele și marea. În cursul său predat la Universitatea din București, intitulat *Chestiunea Mării Negre* și editat recent cu toate rigorile științifice de către Victor Spinei, președintele Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, și Ionel Cândea, membru corespondent al Academiei Române, savantul își motiva preferința pentru rolul mării astfel: „Iar dacă am ales pentru cursul acesta o problemă pe latura mării, am făcut-o pentru două motive. Întâi, pentru că această latură a mării ne aduce pe planul universal, pe latura mării pătrundem în istoria universală. Latura muntelui este o problemă națională, o problemă limitată în spațiu./.../ În al doilea rând, pentru că eu cred că această problemă a mării trebuie să fie mai adânc înscrisă în conștiința națională.

A vorbi de problema muntelui ar fi să împingem uși deschise. Despre problema muntelui nu este nevoie să vorbim, ea este înrădăcinată adânc în conștiința fiecăruia dintre noi; oricare român are gândul ațintit la ceea ce lipsește din această direcție. Din acest punct de vedere, conștiința românească este asemănătoare pornirilor inimii, care n-are nevoie de îndemn pentru a fi urmate.

Problema mării este o problemă a rațiunii. Nu este prima dată când se așază în fața noastră dilema inimii și rațiunii. În 1916, am ales problema inimii, pentru că problema mării nu prezenta atunci gravitatea pe care o înfățișează astăzi. Pe latura mării, atunci înfruntam o Rusie care se prăbușea, pe când problema spre mare cuprinde acum amenințarea unei puteri formidabile, ca Uniunea Sovietică de astăzi.

Problema muntelui, să nu ne-o ascundem, este o problemă a vecinătății cu Ungaria, o țară cu care dușmănia s-a ascuțit în războiul actual; ea desigur nu este așa ușoară/.../ Puneți în balanță aceste două împrejurări și veți vedea că vor cumpăni pornirile inimii, care ne îndeamnă spre munte. Această problemă a mării apasă mai mult judecata noastră decât aceea a generațiilor trecute” (2022, pp. 918-919).

Gheorghe I. Brătianu a fost preocupat și de geopolitică, fiind membru al comitetului de redacție al publicației „*Geopolitica și Geoistoria. Revistă Română pentru Sud-Estul European*”. Din comitet mai făceau parte: Sabin Mănuilă, Mircea Vulcănescu și Anton Golopenția. Aici a publicat studiul *Geopolitica, factor educativ și național* (1941, pp. 13-17), reluat apoi în volumul *Cuvinte pentru Români* (1942, pp. 95-106).

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui Gheorghe I. Brătianu ce are legătură cu Marea Neagră și Strâmtoarele ei este categoria de spațiu. În lecția inaugurală a cursului despre Marea Neagră de la Universitate, el a vorbit în trecut despre „*spațiul de siguranță al românilor*”, ceea ce a atras reacții pe plan intern și extern. De exemplu, organul de presă al Partidului Național Socialist German, „*Voelkischer Beobachter*” din 30 decembrie 1941, referindu-se la cele spuse de savant, făcea legătura directă cu evenimentele aflate în desfășurare, descifrând tendințe de extensiune teritorială din partea României, care era „*deplin conștientă de poziția ei la Marea Neagră, care trebuia apărută de amenințarea sovietică, singura care periclitează siguranța acestui popor. În felul acesta se explică dorința României de a avea puncte de sprijin și sfere de influență pe coasta Mării Negre*” (ANIC, dosar 505, f. 2).

Această înțelegere greșită a lucrurilor de către ziarul german, care reflecta desigur și poziția cercurilor oficiale, l-a determinat pe Gheorghe I. Brătianu să revină, în prelegerea din 12 ianuarie 1942, cu noi precizări, în care și-a fixat concepția în această complicată

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Problema mării este o problemă a rațiunii. Nu este prima dată când se așază în fața noastră dilema inimii și rațiunii. În 1916, am ales problema inimii, pentru că problema mării nu prezenta atunci gravitatea pe care o înfățișează astăzi. Pe latura mării, atunci înfruntam o Rusie care se prăbușea, pe când problema spre mare cuprinde acum amenințarea unei puteri formidabile, ca Uniunea Sovietică de astăzi”.

Gheorghe I. Brătianu a apreciat că există trei categorii de spații – etnic, vital și de securitate. Spațiul etnic este cel mai lesne de definit, deoarece el reprezintă arealul „pe care trăiește același neam, poporul cu același grai și aceeași conștiință a originii, alcătuit din oameni pe care îi leagă unii de alții toate firele, văzute și nevăzute, din care se țese ceea ce se definește, în înțelesul modern al termenului de națiune”.

problemă. Ulterior, el a mai analizat aceste aspecte și cu alte ocazii, inclusiv în lucrarea *Origines et formation de l'unité roumaine* (1943, pp. 19-26; 35-45)⁴.

Gheorghe I. Brătianu a apreciat că există trei categorii de spații – etnic, vital și de securitate. *Spațiul etnic* este cel mai lesne de definit, deoarece el reprezintă arealul „pe care trăiește același neam, poporul cu același grai și aceeași conștiință a originii, alcătuit din oameni pe care îi leagă unii de alții toate firele, văzute și nevăzute, din care se țese ceea ce se definește, în înțelesul modern al termenului de națiune” (ANIC, dosar 218, f. 4). Într-o altă formulare, spațiul etnic este „*spațiul locuit de același popor, în sensul de națiune (...), comunitate de origine, limbă, conștiință comună*” (Ib.).

Spațiul etnic este, în opinia savantului, o stare de fapt cu un caracter relativ stabil, deși și aici se pot produce mutații care țin de potențialul demografic, puterea de expansiune a limbii, ce pot crește sau scădea.

Spațiul vital reprezintă, după aprecierile lui Gheorghe I. Brătianu, un concept ce aparține geopoliticii și el poate fi definit doar prin referința la un raport de forțe. El este „*întinderea dincolo de limitele populației de aceeași origine cu influențe mai mult sau mai puțin precumpănitoare ale unei națiuni sau ale unui stat, care le justifică prin numărul covârșitor al populațiunii sale, prin potențialul demografic care provoacă sporiri de populație, nevoi crescânde; în fine, prin superioritatea economică, industrială etc., care cer, firește, debușeri*” (Ib., f. 2-3).

În viziunea lui Gheorghe I. Brătianu, spațiul vital avea un caracter, prin excelență, ofensiv și era legat de mari interese, de rivalitățile și de ciocnirile marilor puteri care aspirau la supremația mondială. Savantul a făcut referiri la Germania, acolo unde liderii celui de-al Treilea Reich au adoptat oficial teoria „*spațiului vital*”. După opinia sa, Germania, până în primăvara anului 1939, a acționat conform comandamentelor etnice, iar, odată cu extinderea controlului asupra Cadrilaterului, Boemiei, teoria „*spațiului vital*” a fost pusă în practică.

⁴ Versiunea în limba română, *Originile și formarea unității românești* (2018), ediția a II-a revăzută și adăugită, traducere de Maria Pavel, ediție, studiu introductiv, notă asupra ediției, note, comentarii și indice de Ion Toderășcu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 45-61.

La fel au procedat și Sovietele odată cu ocuparea statelor baltice, a unei părți din Finlanda și a Basarabiei, unde nu mai puteau invoca principiul etnic, așa cum au făcut-o în cazul ocupării unei părți a Poloniei, în septembrie 1939.

Analiza istorică, dar și teribila înclăștare de forțe care avea loc în acel moment l-au determinat pe Gheorghe I. Brătianu să opereze cu o nouă categorie de spațiu, și anume acela de *spațiu de securitate*. Acesta cuprinde „*acele regiuni și puncte fără de care o Națiune nu poate îndeplini nici misiunea ei istorică, nici posibilitățile care alcătuiesc destinul ei*” (Ib., f. 4).

Ce raporturi există între spațiul de securitate și celelalte două tipuri de spațiu analizate? În opinia savantului, situația cea mai puternică o are poporul al cărui spațiu etnic coincide cu cel de securitate, dar acest lucru este mai rar. În ceea ce privește situația românilor, în mai multe privințe, spațiul etnic coincide cu cel de securitate. Sunt zone din sudul Dunării locuite de români, rămase adevărate insule după prăbușirea Romanității Orientale, care fac parte din spațiul etnic, dar nu și din cel de securitate, deoarece „*se află prea departe de miezul în jurul căruia s-a constituit unitatea politică a neamului nostru*” (Ib., f. 10).

La fel stau lucrurile la răsărit și la apus, dar România nu a revendicat niciodată acele spații. O dovedește memoriul din februarie 1919 al delegației române la Conferința de Pace de la Paris.

Problema se pune și invers. Sunt unele zone care nu mai intră în spațiul etnic, dar intră cât se poate de evident în spațiul de securitate. Gheorghe I. Brătianu dă exemplul regiunea locuită de secui, înfiptă ca un cui în mijlocul masei românești.

Având în vedere conexiunile munte-mare pe care Gheorghe I. Brătianu le-a evidențiat⁵, România avea mari interese de securitate în anumite regiuni din bazinul pontic, respectiv Strâmtorile și peninsula Crimeea. Statutul acestora era esențial pentru evoluția statului român, deoarece Marea Neagră se prezenta ca o mare închisă, iar Crimeea era un bastion maritim care dintotdeauna a controlat mare parte din traficul maritim al Mării Negre.

⁵ Pe larg, în lucrarea Gheorghe I. Brătianu (1995). *Originile și formarea unității românești. Prelegeri ținute la Școala Superioară de Război*, ediție îngrijită, note, postfață, addenda, repere cronologice Aurel Pentelescu, Petre Otu. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Având în vedere conexiunile munte-mare pe care Gheorghe I. Brătianu le-a evidențiat, România avea mari interese de securitate în anumite regiuni din bazinul pontic, respectiv Strâmtorile și peninsula Crimeea. Statutul acestora era esențial pentru evoluția statului român, deoarece Marea Neagră se prezenta ca o mare închisă, iar Crimeea era un bastion maritim care dintotdeauna a controlat mare parte din traficul maritim al Mării Negre.

Spațiul de securitate este prin excelență o noțiune defensivă, spre deosebire de spațiul vital, care este o noțiune ofensivă, ce implică neapărat o politică expansionistă. Gheorghe I. Brătianu a fost deosebit de clar în această privință – România nu a ajuns să-și pună problema „spațiului vital”, ci numai a „spațiului de securitate”, care este o chestiune primordială pentru existența fiecărui stat.

Interesul României pentru aceste obiective nu înseamnă în niciun fel că statul român era adeptul unei politici expansioniste și anexioniste. Soluția era ca statutul acestor regiuni să fie de așa manieră stabilit, încât să nu afecteze interesele românești. Savantul a subliniat două situații în care doleanțele României au fost rezolvate favorabil – Congresul de Pace de la Paris (1856), care a demilitarizat Crimeea, și Conferința de la Lausanne, din 1923, care a dezarmat Strâmtoarele și a asigurat libertatea comercială în Marea Neagră.

Spațiul de securitate poate fi privit sub îndoit aspect. În analiza sa, Gheorghe I. Brătianu a avut în vedere semnificația sa permanentă, aflată în indisolubilă legătură cu interesele de durată ale statului român. Desigur că el putea fi privit și sub aspect temporar, legat de situații concrete, de considerații strategice și militare. Iată, de exemplu, campania armatei române din 1919, în Ungaria, devenită bolșevică în primăvara aceluiași an, a răspuns unui interes de securitate temporar al Europei și al României, acela de a stăvili expansiunea bolșevismului spre centrul și vestul Europei⁶.

Un alt exemplu privește campania armatei române din anii 1941-1942, care a dus trupele române la Cotul Donului, în stepa Calmucă și la poalele Caucazului. Aici nu mai erau interesele României, dar regiunile din spatele trupelor române reprezentau, fără îndoială, un spațiu de securitate, care temporar, trebuia să fie asigurat, deoarece era o condiție importantă a obținerii victoriei pe câmpul de luptă.

În concluzie, spațiul de securitate este prin excelență o noțiune defensivă, spre deosebire de spațiul vital, care este o noțiune ofensivă, ce implică neapărat o politică expansionistă. Gheorghe I. Brătianu a fost deosebit de clar în această privință – România nu a ajuns să-și pună problema „spațiului vital”, ci numai a „spațiului de securitate”, care este o chestiune primordială pentru existența fiecărui stat.

Această subliniere este, credem, foarte importantă pentru a preveni orice „derapaj” al interpretării contribuțiilor savantului în aceste probleme de ordin geopolitic, care, de altfel, în perioada regimului comunist, au reprezentat „capete de acuzare” pentru exterminarea

⁶ Ib., p. 58. Pentru participarea României la Conferința de pace de la Paris (1919) și campania din 1919, a se vedea și lucrarea Gheorghe I. Brătianu (2001). *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, ediție îngrijită și prefață de Șerban Papacostea. București: Editura Corint.

fizică a lui Gheorghe I. Brătianu și interzicerea operei sale istorice.

Dar, problema Strâmtoarelor, a Mării Negre a constituit o preocupare constantă și a activității politice a lui Gheorghe I. Brătianu, care era șeful Partidului Național Liberal (georgist), desprins în 1930 din Partidul Național Liberal, motivul disidenței fiind atitudinea față de urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, prințul dezmoștenit cu patru ani în urmă.

Începând din 1933, Gheorghe I. Brătianu s-a opus permanent politicii duse de Nicolae Titulescu în privința apropierii de Uniunea Sovietică și mai ales a proiectatului tratat de asistență mutuală cu marele vecin. În reuniunile de partid, în presa timpului, la tribuna Parlamentului, Gheorghe I. Brătianu a criticat permanent politica titulesciană în această direcție.

La 24 iunie 1934, el a interpelat pe Nicolae Titulescu asupra condițiilor în care s-a realizat stabilirea relațiilor diplomatice (Brătianu, 1934, pp. 101-102). Șirul intervențiilor a continuat, Brătianu împotrivindu-se categoric proiectului de tratat de asistență mutuală dintre România și Uniunea Sovietică. El aprecia că nu putem să lăsăm apărarea României Mari pe seama Armatei Roșii, știut fiind că Moscova nu a recunoscut unirea Basarabiei din anul 1918⁷.

Era firesc ca Gheorghe I. Brătianu să-și manifeste îngrijorarea față de semnarea Convenției de la Montreux (21 iulie 1936)⁸. El considera atitudinea României drept stranie. Era de acord că Bucureștii trebuiau să sprijine Turcia, aliata noastră din Antanta Balcanică, dar, dincolo de acest sprijin, Moscova și-a impus voința, blocând, practic, accesul forțelor navale militare ale neriveranilor în Marea Neagră (Brătianu, 2022, pp. 912-913). Fortificarea Strâmtoarelor era în avantajul Turciei, limitarea prezenței vaselor străine era în favoarea Rusiei. „Însă, acolo unde punctele noastre de vedere se întâlneau cu cele sovietice, aprecia savantul, acolo se deschidea un imens semn de întrebare asupra scopurilor pe care le-ar fi urmărit delegatul nostru” (Ib., p. 913).

⁷ Pe larg, în Otu, P., Pentelescu, A., Brătianu Gh. I. (2003). *Istorie și Politică*. București: Editura Corint, pp. 23-47. Alte detalii documentare în lucrările: Gheorghe I. Brătianu (1936). *La Roumanie et l'URSS*, Bucarest; Idem (1936). *La Roumanie et la crise du système politique européen*, Bucarest; Idem (1937). *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest; *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, responsabil de volum: Costin Ionescu, autori: Vitalie Văratric, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc. București: Editura Fundației Culturale Române, pp. 44-81.

⁸ Pentru Conferința de la Montreux, detalii în Deutsch, R. (1975). *Conferința de la Montreux*. București: Editura Politică.

Începând din 1933, Gheorghe I. Brătianu s-a opus permanent politicii duse de Nicolae Titulescu în privința apropierii de Uniunea Sovietică și mai ales a proiectatului tratat de asistență mutuală cu marele vecin. În reuniunile de partid, în presa timpului, la tribuna Parlamentului, Gheorghe I. Brătianu a criticat permanent politica titulesciană în această direcție.

Gheorghe I. Brătianu a fost deosebit de preocupat de evoluția situației internaționale și de perspectivele României. Astfel, încheierea pactului tripartit anglo-franco-turc (19 octombrie 1939) l-a neliniștit, el apreciind că Pactul Înțelegerii Balcanice a devenit caduc, deoarece Turcia și-a luat angajamentul să nu întreprindă nicio acțiune împotriva Uniunii Sovietice.

Mai mult, în 1937, s-a pus și problema desființării Comisiei Europene de la gurile Dunării, dar ideea a fost abandonată temporar, întrucât s-a apreciat că este bine ca acolo să fie măcar simbolic și alte pavilioane ale neriveranilor, nu numai al Uniunii Sovietice⁹.

După cum se cunoaște, la Conferința de la Sinaia, din 18 august 1938, „Comisia Europeană a Dunării” a decis transmiterea în cea mai mare parte a prerogativelor sale României (Gogeanu, 1970, pp. 243-245; Cârțană, Seftiuc, 1972, pp. 325-327; Stanciu, pp. 297-299). În urma acestei decizii, această organizație dispăre și se înființează „Administrația Dunării de Jos”, organism aflat sub controlul guvernului României, desființat, la rândul lui, în 1940, odată cu creșterea influenței Germaniei în zonă. În toamna anului 1940 s-a desfășurat Conferința Dunării, care a reflectat animozitățile din ce în ce mai mari dintre Germania și Uniunea Sovietică, aceasta din urmă dorind să-și extindă influența pe Dunăre (Trașcă, 2013, pp. 185-207).

Gheorghe I. Brătianu a fost, de asemenea, deosebit de preocupat de evoluția situației internaționale și de perspectivele României. Astfel, încheierea pactului tripartit anglo-franco-turc (19 octombrie 1939) l-a neliniștit, el apreciind că Pactul Înțelegerii Balcanice a devenit caduc, deoarece Turcia și-a luat angajamentul să nu întreprindă nicio acțiune împotriva Uniunii Sovietice. Ba mai mult, existența acordului dovedea că Turcia avea informațiuni precise că „Rusia Sovietică este pe cale de a începe o acțiune diplomatică în sud-estul Europei în sensul celor întreprinse în statele baltice” (ANIC, dosar 139/1939, f. 84). După opinia sa, pactul tripartit anglo-franco-turc era îndreptat împotriva unei expansiuni a Italiei în Mediterana și Balcani.

Gheorghe I. Brătianu a intuit corect viitoarele acțiuni ale Uniunii Sovietice, dar a greșit, cel puțin pe termen scurt, locul unde se vor produce acestea. Ele au avut loc nu în sud-est, așa cum aprecia savantul, ci în nord, în Peninsula Scandinavă, ceea ce a creat României

⁹ Pe larg asupra istoricului comisiei, în Stanciu, Șt. (2002). *România și Comisia Europeană a Dunării: Diplomatie, suveranitate, cooperare internațională*, cuvânt înainte acad. Dan Berindei. Galați: Editura Pax Aura Mundi; Ardeleanu, Const. (2020). *The European Commission of the Danube (1856-1948). An experiment in international administration*. Boston: Brill, Lieden.

un moment de respiro, clasa politică de la București nutriend iluzia că poate scăpa din strânsoarea pactului Ribbentrop-Molotov¹⁰.

În lucrările sale, Brătianu a reliefat și câteva constante geopolitice, referitoare la Marea Neagră și Strâmtorile sale. Cine a stăpânit Strâmtorile a simțit nevoia să aibă și controlul Crimeii; invers, puterea care a stăpânit peninsula a făcut eforturi mari pentru a ajunge la Strâmtori. Acest principiu geostrategic este confirmat puternic de evoluția istorică din acest areal; exemple – Imperiile roman, bizantin, otoman, rus. De regulă, cine a stăpânit Strâmtorile a controlat și Crimeea (sau cea mai mare parte din ea). Invers, deși a existat un adevărat program de expansiune, nu s-a ajuns la un control efectiv al Strâmtorilor (Imperiul rus, URSS, Federația Rusă).

În cursul celui de-Al Doilea Război Mondial, Gheorghe I. Brătianu a continuat să fie preocupat de problematica strâmtorilor, el vorbind de o „fatalitate geografică” a acestora. Iată ce scria el în ziarul „Curentul” din 17 martie 1944: „De va reuși vreodată politica Rusiei să ocolească fatalitatea geografică a strâmtorilor, ce își mărginește sub toate latitudinile perspectivele ei maritime, ea nu va putea ocoli fatalitatea nu mai puțin evidentă a răfueii cu puterea britanică, dacă nu chiar cu întregul sistem politic al statelor anglo-saxone. Nicio constantă nu e mai temeinică decât aceea pe care o înscrie în istorie desenul însuși al hărții”. (Curentul, 1944).

BIBLIOGRAFIE:

1. Ardeleanu, Const. (2020). *The European Commission of the Danube (1856-1948). An experiment in international administration*. Brill, Lieden, Boston
2. Arhivele Naționale Istorice Centrale/ANIC, fond Constantin Diamandi, dosar nr. 29; fond Familia Brătianu, dosar nr. 505, f. 2; dosar nr. 218, f. 4, 10; dosar nr. 505, f. 2-4; fond *Diracția Generală a Poliției*, dosar nr. 139/1939, f. 84.

¹⁰ Pentru pactul germano-sovietic din 23 august 1939 și consecințele sale asupra României a se vedea, între altele: Constantin, F. (1991). *Între Hitler și Stalin: România și pactul Ribbentrop-Molotov*. București: Editura Danubius; Bold, E., Seftiuc, I. (2010). *Pactul Ribbentrop-Molotov și implicațiile sale internaționale*, ediția a II-a revizuită și adăugită. Iași: Editura Demiurg Plus; *De la Marea Baltică la Marea Neagră 1939-1940 (Studii și documente privind negocierea, încheierea și aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop)* (2019), editori: Ion Șișcanu, Daniela Șișcanu. Chișinău: Tipografia Lexon Prim etc.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În lucrările sale, Brătianu a reliefat și câteva constante geopolitice, referitoare la Marea Neagră și Strâmtorile sale. Cine a stăpânit Strâmtorile a simțit nevoia să aibă și controlul Crimeii; invers, puterea care a stăpânit peninsula a făcut eforturi mari pentru a ajunge la Strâmtori. Acest principiu geostrategic este confirmat puternic de evoluția istorică din acest areal; exemple – Imperiile roman, bizantin, otoman, rus.

3. Bold, E., Seftiuc, I. (2010). *Pactul Ribbentrop-Molotov și implicațiile sale internaționale*, ediția a II-a revizuită și adăugită. Iași: Editura Demiurg Plus.
4. Brătianu, Gh. I. (1934). *Problemele politicii noastre externe*. București: Editura „Mișcarea”, pp. 101-102.
5. Brătianu, Gh. I. (1941). *Geopolitica, factor educativ și național în „Geopolitică și geoistoria. Revistă Română pentru Sud-Estul European”, nr. 1*, pp. 13-17.
6. Brătianu, Gh. I. (1942). *Cuvinte pentru România*. București, pp. 95-106.
7. Brătianu, Gh. I. (1943). *Origines et formations de l'unité roumaine*. Institut D'Historire Universelle N. Iorga. București, pp. 19-26, 36-45. Versiunea în limba română, *Originile și formarea unității românești*, ediția a II-a revăzută și adăugită, traducere de Maria Pavel, ediție, studiu introductiv, notă asupra ediției, note, comentarii și indice de Ion Toderașcu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 45-61.
8. Brătianu, Gh. I. (1988). *Marea Neagră. De la origini la cucerirea otomană*, vol. I-II, traducere de Michaela Spinei, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Victor Spinei. București: Editura Meridiane.
9. Brătianu, Gh. I. (1995). *Originile și formarea unității românești. Prelegeri ținute la Școala Superioară de Război*, ediție îngrijită, note, postfață, addenda, repere cronologice Aurel Pentelescu, Petre Otu. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.
10. Brătianu, Gh. I. (2001). *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, ediție îngrijită și prefață de Șerban Papacostea. București: Editura Corint.
11. Brătianu, Gh. I. (2014). *Recherches sur le commerce Génois et le Vénitien dans la Mer Noire aux XIII-e-XIV-e siècles*, editori Victor Spinei și Ionel Căndea. București, Brăila.
12. Brătianu, Gh. I. (2022). *Chestiunea Mării Negre*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Ionel Căndea. București: Editura Litera, pp. 918-919.
13. Brătianu, M. Gh. (1997). *Gheorghe I. Brătianu – enigma morții sale*, în românește de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Șerban Papacostea și alte texte întregitoare și cu o addenda de Ion C. Brătianu. București: Fundația Academia Civică.
14. Cârțână, I., Seftiuc, I. (1972). *Dunărea în istoria poporului român*. București: Editura Științifică, pp. 325-327.
15. Constantiniu, F. (1991). *Între Hitler și Stalin: România și pactul Ribbentrop-Molotov*. București: Editura Danubius.
16. *Curentul*, 17 martie 1944. Articolul „Fatalitatea Strâmtorilor”.
17. Dașcovici, N. (1937). *Marea noastră sau regimul Strâmtorilor*. Iași.
18. Dașcovici, N. (1943). *Regimul Dunării și al Strâmtorilor în ultimele două decenii (cu o anexă documentară)*. Iași: Tipografia Alexandru Țerek.

19. *De la Marea Baltică la Marea Neagră 1939-1940 (Studiu și documente privind negocierea, încheierea și aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop)* (2019), editori: Ion Șișcanu, Daniela Șișcanu. Chișinău: Tipografia Lexon Prim
20. Deutsch, R. (1975). *Conferința de la Montreux*. București: Editura Politică.
21. *Gheorghe I. Brătianu în dosarele securității. Documente. Perioada domiciliului obligatoriu. Arestarea. Detenția. Moartea* (2006). Selecția documentelor, studiu introductiv, note și addenda Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, prefață acad. Dinu Giurescu. București: Editura Enciclopedică.
22. Giurescu, C.C. (2000). *Amintiri*, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu. București: Editura All, p. 135.
23. Gogeanu, P. (1970). *Dunărea în relațiile internaționale*. București: Editura Politică, pp. 243-245.
24. Gruber, G. (2013). *Partidul Național-Liberal-Gheorghe I. Brătianu*, prefață de Vasile Ciobanu. Iași: Institutul European.
25. Iorga, N. (1915). *Dardanelele. Amintiri istorice* (N. Iorga, membru al Academiei Române). *Analele Academiei Române*, tom XXXVII. *Memoriile Secțiunii Istorice*. București: Librăria Socec&Co, C. Sfetea, Pavel Suru.
26. *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public* (1937), cu un studiu introductiv de N. Dașcovici. Iași: Tipografia concesionară Alexandru Țerek.
27. *Marea Neagră de la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI* (2006). București. Editura Militară.
28. Otu, P., Pentelescu, A. (2003). *Gheorghe I. Brătianu. Istorie și Politică*. București: Editura Corint, pp. 23-47. Alte detalii documentare în lucrările: Gheorghe I. Brătianu, *La Roumanie et l'URSS*, Bucarest, 1936; Idem, *La Roumanie et la crise du système politique européen*, Bucarest, 1936; Idem, *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest, 1937; *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, responsabil de volum: Costin Ionescu, autori: Vitalie Vărațic, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc. București: Editura Fundației Culturale Române, 2003, pp. 44-81.
29. Stanciu, Șt. (2002). *România și Comisia Europeană a Dunării: Diplomatie, suveranitate, cooperare internațională*, cuvânt înainte acad. Dan Berindei. Galați: Editura Pax Aura Mundi.
30. Trașcă, O. (2013). *Relațiile politice și militare româno-germane (septembrie 1940-august 1944)*. Cluj-Napoca: Argonaut, pp. 185-207.

